

interview

DE FRANSE NEDERLANDEN
KUNST

Leven op de laagste trede van de maatschappij. SUKR van Theatermakery Het Eenzame Westen

Door [Liza Noteris](#) | 02/03/2022 | 6 min leestijd

@ Carlo Verfallie

Meer dan zestig jaar na de opvoering van *Suiker* van Hugo Claus baseert Theatermakery Het Eenzame Westen hun productie SUKR op deze toneelklassieker. En daar hebben ze gegronde redenen voor. Want de hachelijke leef- en werkomstandigheden van de seizoenarbeiders uit *Suiker* zijn vandaag nog steeds brandend actueel. Een gesprek met West-Vlaams acteur Tom Ternest en regisseur Tom Dupont.

Waarom namen jullie *Suiker* van Hugo Claus als uitgangspunt?

Ternest: “*Suiker* lag al een tijdje op de boekenplank van Het Eenzame Westen, omdat we vandaag een omkering in de richting van de arbeidsmigratie waarnemen. Het stuk van Claus vertelt over de Vlaamse seizoenarbeiders die in de Franse bietsuikerfabrieken werkten. De zogenaamde ‘bietenmannen’. En vandaag sloven buitenlandse werkkrachten zich uit in ons land. Eerst werkten wij in het buitenland en nu werken buitenlanders bij ons. In SUKR laten we de werkmigranten in een West-Vlaams bouwbedrijf aan het woord. We vertellen dat er in honderdvijftig jaar maar weinig veranderd is.”

Volgen jullie de verhaallijn van Claus' podiumklassieker?

Ternest: “Nee, SUKR slaat een heel andere weg in. Enkel in de eerste twee taferelen schetst *Suiker* de leef- en werkomstandigheden van de arbeiders. Daarna wordt het haast alleen nog een zoet liefdesverhaal. Wij laten de romantische liefde links liggen en focussen op de omstandigheden.”

De werkmigranten zijn een soort van handelswaar, gereedschap

Dupont: “We zetten de spot meer op de gevolgen dan op de omstandigheden. Het stuk voert een werkmigrant op die een arbeidsongeval heeft en verlamd raakt. We noemen hem ‘de lamme’. Alle personages errond tonen hoe het systeem in elkaar zit en wat het betekent voor de lamme om op de laagste trede van de maatschappij te leven.”

Repetitiefoto SUKR

@ Carlo Verfaillie

Ternest: "Hij komt in het ziekenhuis terecht. Alle instanties trekken zich terug. Niemand neemt de verantwoordelijkheid op zich. De werkmigranten zijn een soort van handelswaar, ze zijn gereedschap in plaats van mensen. Daarom kozen we inhoudelijk voor dat extreme ongeval. Het legt het een en ander bloot."

Willen jullie met SUKR een activistische boodschap brengen?

Dupont: “We klagen iets aan, dat zeker, maar het is geen expliciet activistisch stuk. Ik vind het veel sprekender dat iemand die onderaan de ladder staat niet de neiging heeft om voor zichzelf op te komen. Ook de bietenmannen, de Fransen noemden hen ‘Les Godverdommes’, klaagden de penibele werkomstandigheden niet aan. De eerste bietenmannen, die rond 1850 begonnen te werken, hadden geen enkele rechten. Pas meer dan vijftig jaar later, na de Eerste Wereldoorlog, kreeg hun situatie meer aandacht. Hun bescherming werd trouwens niet georganiseerd door de bietenmannen zelf. Het was de Katholieke vakbond die zich hun lot begon aan te trekken.

SUKR vraagt zich af wanneer een mens in opstand komt. Bij werkmigranten komt de organisatie van verzet zeer traag op gang. Ons personage neemt alle verantwoordelijkheid op zich. De meeste seizoenarbeiders werken hier als zelfstandige, maar die gasten kennen onze sociale wetgeving niet. Ze komen in een soort van vacuüm terecht waar ze rechteloos zijn. Ze beschikken niet over de kracht, energie, kennis of knowhow om zichzelf te organiseren of te verdedigen. Het komt erop neer dat ze hier komen werken, maar totaal niet beschermd zijn.”

Ternest: “Het is zelfs nog schrijnender! De situatie in België is nog altijd beter dan die in hun thuisland. Ze koesteren het geloof dat ze zich hier alleen maar kunnen verbeteren. Waarom zouden ze dan protesteren? Ze willen vooral werken.”

Toont SUKR het effect van arbeidsmigratie op het gezin in het thuisland?

Ternest: “Ja. De migranten komen hier een aantal maanden werken om hun thuissituatie te verbeteren en keren daarna terug naar huis. Wanneer ze uiteindelijk thuiskomen, is hun huis vaak leeg. Dat was bij de bietenmannen niet anders. Het gezin is geen echt gezin meer, want de vader is altijd aan het werk in het buitenland.”

Dupont: “In SUKR reist de dochter van de lamme af naar België en bezoekt haar vader in het ziekenhuis. Maar je voelt dat ze vreemden zijn voor elkaar. Zij maakt duidelijk dat ze niet voor hem zal zorgen. Omdat er niet echt een emotionele, maar eerder een financiële band is ontstaan.”

Als iemand de taal niet beheerst, betekent hij niets

In *Suiker* spreken de bietenmannen op een denigrerende toon over de Polen, komt die minachting ook terug in *SUKR*?

Dupont: “Het is minder opvallend dan in *Suiker*, maar de minachting sluimert wel op de achtergrond. We zitten met een hoofdpersoon die de heersende taal niet machtig is. De Vlamingen spraken vroeger ook enkel het zogenoemde ‘bietenfrans’, als in: bonjour, bonsoir en enkele termen voor het materiaal dat ze in de fabriek hanteerden. Als iemand de taal niet beheerst, betekent hij niets. Taal is macht en bepaalt je positie in het leven.”

Ternest: “Hier zijn de werkmigranten een noodzakelijke aanwezigheid, maar ze worden vaak als werkmateriaal aanzien. De harde jobs met het ‘vuile werk’, zoals onder andere in de bouw, krijgen we niet meer ingevuld. Dus zoeken we naar de goedkoopste oplossing. We zetten de werkmigranten in waar nodig en laten hen vallen wanneer we ze niet meer nodig hebben.”

Repetitiefoto SUKR

@ Carlo Verfaillie

Dupont: “We moeten ons vooral afvragen hoe we met de open grenzen omgaan en hoe we werkmigratie het best organiseren. Onze seizoenarbeiders verdienen dezelfde rechten als de werknemers in België. Maar daar stelt zich een probleem: werkmigranten genieten de rechten van het land waar ze ingeschreven staan en dat creëert een arbeidssysteem dat niet koosjer is.”

Hoe verzamelden jullie de informatie voor dit stuk?

Dupont: “Dat verliep via twee sporen. We lazen bergen historisch materiaal over de bietenmannen en we voerden diepte-interviews met Roemenen, Polen, de vakbond, de arbeidsinspectie, etc. In SUKR leggen we die verschillende puzzelstukken zo in elkaar, dat er verwijzingen zijn naar het verleden én het heden, naar de bieten én de bakstenen.”

Sluip er humor binnen in dit toch wel donker thema?

Dupont: “SUKR is een satire. De tekst is nogal grotesk en teatraal en ook de situaties maken het komisch. Van de personages maakten we karikaturen.”

Ternest: “Ja, alle acteurs spelen zwaar overdreven, aan de andere kant ligt de lamme daar wel in een ziekenhuisbed en wordt er constant over hem heen gepraat. Onze vorige voorstellingen toonden al dat een pijnlijke boodschap vlotter binnenkomt in een geestig jasje. Men zegt weleens: ‘De lach zet het hart open en wanneer het hart eenmaal openstaat, kan erin gepord worden.’ Een te ver doorgedreven sérieux creëert afstand. Met humor maken we de kwestie van de werkmigranten net bevattelijk. Het is ook heerlijk om als acteur te merken dat de lach van het publiek groen aan het kleuren is. Dat er een soort van schuldgevoel de zaal binnendringt. Luidop lachen bij een donker thema is hoe dan ook bevreedend.”

Dupont: “In SUKR kijken we doorheen de ogen van de lamme. We zitten in een trip in zijn hoofd en verbeelden de manier waarop hij zijn omgeving ervaart na dat arbeidsongeval. Dat is de verklaring voor de groteske stijl van tekst en taal.”

Het Eenzame Westen voert telkens een West-Vlaams dialect op de planken. Welk dialect is dat geworden voor SUKR?

Ternest: “Dit keer spelen we in het sappig Iepers, Poperings en Frans-Vlaams. Niet elk woord is voor iedereen verstaanbaar, maar toch voel je wat er gezegd wordt. Het publiek krijgt een woordenboekje met de typische woorden, uitdrukkingen en vervoegingen. En omdat we in SUKR ook voor het eerst spelen met verschillende talen, zoals Pools en Russisch, werken we met boventiteling! Dus geen zorgen.”

Dupont: “De seizoenarbeiders komen van overal in de wereld, daarom kunnen wij het ons permitteren om te goochelen met de woorden. Voor SUKR engageerde we liefhebber Roland als dialectencoach. Roland heeft een eigen amateurgezelschap waar alle toneelstukken in het Frans-Vlaams worden gespeeld. Ik versta het niet altijd, maar het klinkt fantastisch. Dat regiolect is aan het uitsterven. Gelukkig kunnen wij het Frans-Vlaams in ons stuk integreren.”

Repetitiefoto SUKR

@ Carlo Verfaillie

In SUKR spelen amateurs naast professionele acteurs...

Ternest: "Ja, wij verkiezen het woord 'liefhebbers'. Het is bijzonder fijn om mensen van buitenaf te betrekken en een inkijkje te geven in hoe we een professionele voorstelling in elkaar boksen. Het koor van SUKR bestaat bijvoorbeeld uit tien koorzangers van de Academie aangevuld met een vijftiental enthousiaste regionale liefhebbers. SUKR is trouwens een coproductie met de gemeentes Ieper, Poperinge en erfgoedcel CO7. Die lokale verankering vinden we belangrijk. We willen iets doen bewegen in de ruime regio. Lokaal een universeel verhaal creëren om dat bovenlokaal te vertellen."

Is er nog iets dat jullie, bij wijze van afsluiter, willen delen?

Ternest: "Ja! Onze voorstelling geeft geen uiteenzetting over de problematiek van de werkmigranten. We tonen net de complexiteit via humor en spel. SUKR is geen infosessie, dat wilde ik nog even kwijt."

Dupont: "Ja dat! En ook: de wereld is rot! (lacht)"

Ternest: "Maar wij verpakken hem mooi... of toch verteerbaar."